

S O I L A

SOSIAALISET INNOVAATIOT
LASTENSUOJELUSSA

Työkirja: Kokemusasiatuntijuus ja osallisuus lastensuojelussa

Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen
ESR+ TL 5.1 -hankkeille

Tulosta ja täytä!

Sisällys

Osallisuuden edellytykset	1
Tehtävä: Osallisuuden 4T	3
Kokemusasiantuntijuuden neljä ulottuvuutta	5
Tehtävä: Kokemusasiantuntijuuden neljä ulottuvuutta	7
Tarkistuslista: Kehittäjäryhmätoiminta	9
Kokemuspuheenvuoron pyytäminen	10
Eettiset periaatteet ja pelisäännöt	12

Alustus

Tämä työkirja on koottu ESR+ TL 5.1 Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -hankkeiden käyttöön syksyllä 2024 lastensuojelun kokemusasiantuntija-toiminnan tueksi.

SOILA-koordinaatiohanke tukee hankkeiden osallisuuden edellytysten toteutumista lastensuojelun piirissä olevien perheiden arjessa ja kehittämistyössä. Kokemusasiantuntijatoiminta mahdollistaa lastensuojelun kehittämisen omakohtaisten ja vertaiskokemusten pohjalta.

Laadukkaan ja eettisen kokemusasiantuntijatoiminnan taustalla ovat ammattitaitoiset hanketyöntekijät, joilla on riittävät tietotaidot ja työkalut.

Tämän työkirjan harjoitusten avulla työntekijät voivat reflektoida kokemusasiantuntijatoimintaa ja kehittämistyötä eri näkökulmista. Sisällöt on jalostettu Pesäpuu ry:n, Lastensuojelun Keskusliiton ja Kokemusasiantuntijuus Lastensuojelussa -verkoston materiaaleista, joissa kokemusasiantuntijat ovat olleet mukana.

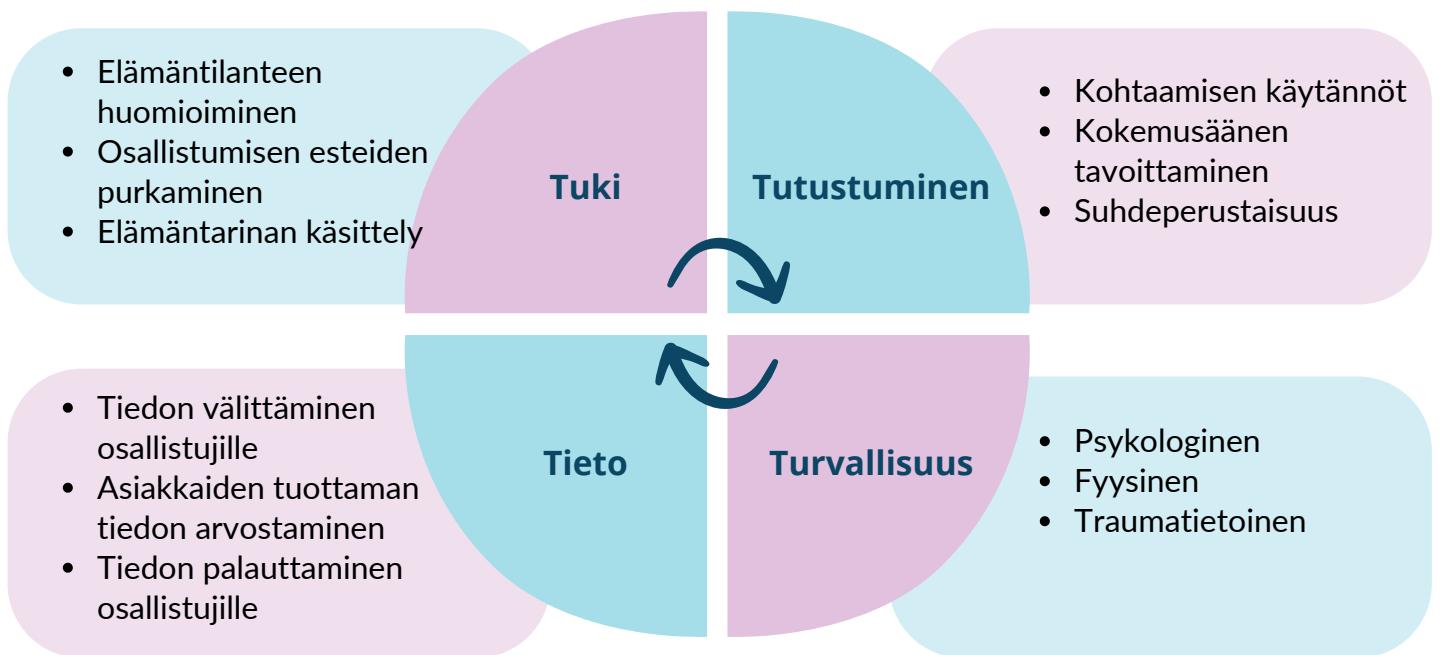
Työkirjan tehtävät tukevat sekä nuorten että vanhempien kokemusasiantuntijoiden kanssa työskentelyä aloitettaessa. Se on suunniteltu tulostettavaksi ja täytettäväksi yhdessä kokemusasiantuntijoiden kanssa. Tehtäviä voi käyttää toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa koko hankekauden ajan.

Osallisuuden edellytykset

Osallisuus lastensuojelussa voidaan ymmärtää lapsen tai nuoren subjektiivisena kokemuksena kuulluksi ja arvostetuksi tulemisesta, mukana olemisesta ja yhteisöön kuulumisesta. Näitä kokemuksia tulisi syntyä nuorten arjessa sekä asiakaskohtaamisissa eri palveluissa että kehittämis- ja vaikuttamistoiminnoissa.

Vaikka hahmotammekin osallisuuden kokemusta subjektiivisena kokemuksena, voidaan myös hahmottaa neljä edellytystä, joita ammattilaiset voivat työssään vahvistaa ja siten edesauttaa osallisuuden kokemusten syntymistä.

Nämä edellytykset ovat **tutustuminen, turvallisuus, tieto ja tuki**.

Tutustuminen

Tutustumisen tärkeys perustuu osallisuuden kokemuksen suhdeperustaisuuteen, ja siinä korostuvat kohtaamisen taidot sekä tavat kutsua nuoria ja vanhempia tasavertaiseen vuorovaikutukseen. Kohtaamisen kautta luodaan pohja tulevalle yhteistyölle, tutustuminen rakentaa luottamusta ja turvallisuutta.

Hyvä kohtaaminen perustuu lasten ja nuorten sekä vanhempien näkemiseen osaavina toimijoina, ja heidän asiantuntijuutensa hyvinvoinnistaan tunnustetaan. Tutustuessa on annettava aikaa ja tilaa vapaamuotoiselle keskustelulle.

Turvallisuus

Turvallisuuden kokemus vapauttaa ajattelun ja mahdollistaa ajatusten ja tunteiden ilmaisemisen ulos päin. Turvallisuus mahdollistaa erilaisten uusien asioiden kokeilun, vaikka lopputuloksesta ei oltaisi täysin varmoja. Kun ihmisellä on kokemus turvallisuudesta, hän suhtautuu luottavaisesti muita ihmisiä kohtaan, uskoo itseensä, on avoin osallistumaan eikä pelkää muutoksia tai epäonnistumista. Toimintaan, jonka kokee turvallisena, on helppo sitoutua.

Turvallisuudesta huolehtiessa on tärkeää, että toiminnassa on huomioitu sen fyysinen ja psyykinen turvallisuus. Fyysinen turvallisuus tarkoittaa sitä, että toiminnalle on varattu siihen soveltuvat tilat, psyykinen turvallisuus taas, että toiminta on rakennettu traumatietoiseksi. Turvallisuuden rakentumista tukee yhteiset turvallisemman tilan periaatteet tai pelisäännöt.

Tieto

Tieto osallisuuden edellytyksenä koostuu kolmesta tekijästä. Ensiksi, voidakseen muodostaa mielipiteen tai saada käsiteltävästä aiheesta riittävän kokonaiskuvan, on kokemusasiantuntijoille tuotettava aktiivisesti tietoa. Toinen tietoon liittyvä ulottuvuus on nuorten ja vanhempien tuottaman tiedon arvostaminen. Tähän liittyy kiinteästi kohtaavien ammattilaisten asenne- ja arvomaailma.

Nuorten ja vanhempien tuottaman tiedon arvostamisen tulee näkyä teoissa, kokemustieto nostetaan muun tiedon rinnalle ja sitä viedään aktiivisesti eteenpäin. Kolmas ulottuvuus onkin tiedon palauttaminen lapsille ja nuorille sekä heidän vanhemmilleen. On tärkeää viestiä tietoa tuottaneille kokemusasiantuntijoille, minne heidän tuottamaansa tietoa on viety eteenpäin, ja mihin sillä on ollut vaikutuksia.

Tuki

Tuki tarkoittaa, että toiminnassa tunnistettu ja toteutetaan ajatusta siitä, että osallisuus ei tarkoita yksilön mielipiteen sallimista vaan sen toteutumisen mahdollistamisen aktiivista edistämistä toimintaympäristön ammattilaisten toimesta.

Tarjottavaan tukeen vaikuttaa nuoren tai vanhemman elämäntilanteen huomioiminen ja osallisuuden esteiden aktiivinen purkaminen. Lisäksi osallisuuden edellytyksenä voidaan ajatella olevan osallistujien elämäntarinan käsittely osana toimintaa.

Tehtävä: Osallisuuden 4T

Kirjaa kunkin osallisuuden edellytyksen viereen, mitä aiotte hankkeessanne konkreettisesti tehdä, jotta edellytys on huomioitu. Kirjatkaa, kuka on asiasta vastuussa. Ottakaa huomioon käytettävissä olevat resurssit.

TUTUSTUMINEN

Onko tutustumiselle varattu riittävästi aikaa aina kun tavataan?
Miten varmistatte, että tutustuminen on vastavuoroista?
Miten nuoria tai vanhempia aiotaan tavoittaa?

Miten osallistujien turvallisuuden kokemus on huomioitu toiminnan suunnittelussa?

Onko hankkeella turvallisemman tilan periaatteita tai luodaanko tilaisuuksien alussa yhteiset pelisäännöt?

Onko tilaisuuksien yhteyteen varattu aikaa purkaa niiden herättämiä tunteita ja ajatuksia niin nuorille, vanhemmille kuin työntekijöille?

TURVALLISUUS

Mitä, kuka, miten? Pyri konkretiaan!

TIETO

Miten varmistatte, että osallistujilla on tieto tilaisuuksista, joihin heidät on kutsuttu, sekä käsiteltävien asioiden sisällöstä? Miten osallistujat ovat itse olleet mukana rakentamassa tietoa sekä vaikuttamassa konkreettisesti siihen, mitä tietoa viedään eteenpäin?

Miten voitte purkaa erilaisia osallisuuden esteitä hankkeen toiminnassa? Millaiset palkkioperusteet ja maksukäytännöt teillä on kokemusasiantuntijoille? Millaista tukea tarjoatte toiminnassa mukana oleville kokemusasiantuntijoille?

TUKI

RESURSSIT

Millaisia resursseja teillä on käytössänne?

Kokemusasiantuntijuuden neljä ulottuvuutta

Lastensuojelun kokemusasiantuntijaksi kasvaminen on omakohtainen prosessi, jossa luodaan suhdetta omaan kokemukseen, opitaan ja voimaannutetaan vertaisten ja ammattilaisten kanssa työskennellessä sekä omaksutaan tulevaisuuden kannalta tärkeitä taitoja. Toiminnalla on positiivisia vaikutuksia palveluiden lisäksi kokemustoimijoina toimiviin henkilöihin.

Kokemusasiantuntijuuden ytimessä on merkittävä **yksilöllinen kokemus**, joka on muuttanut ihmisen elämäntarinaa tai identiteettiä. Kokemusasiantuntijuus syntyy elämäntarinan jäsentymisen kautta. Elämäntarinaa voi jäsentää ammattilaisten tai vertaisten kanssa, kunhan toiminnassa on varattu sille tilaa ja aikaa. Kehittäjäryhmässä toimiminen auttaa ymmärtämään ja sanoittamaan omia kokemuksia muiden kanssa käytyjen keskustelujen kautta, ja asettamaan ne kontekstiin.

Vertaisuuden kokemuksella on iso merkitys kokemusasiantuntijuudessa. Halu ja tarve kohdata ihmisiä, joilla on samanlaisia kokemuksia kuin itsellä, motivoi nuoria liittymään mukaan toimintaan. Vertaisten kohtaaminen ja kokemusten jakaminen validoi yksilön kokemukset ja tunteet, ja yksilö saa tunteen hyväksytyksi sekä kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Vertaisuus hälventää häpeää, ja synnyttää vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Asiantuntijuuden ytimenä pidetään tietoa, jossa omiin kokemuksiin yhdistyvät myös vertaisten kokemukset sekä lastensuojeluun liittyvän osaamisen ja ymmärryksen kasvaminen. Kokemusasiantuntijuudessa merkityksellistä on oppiminen, joka liittyy tiedon lisäksi erilaisten taitojen, kuten itseilmaisu- tai esiintymistaitojen, kehittymiseen.

Mahdollisuus vaikuttaa palveluihin ja ammattilaisten toimintaan tuottavat vahvan tunteen merkityksellisyydestä. Kokemus siitä, että itsellä on jotain ainutlaatuista ja merkittävää potentiaalia käytössään, on voimaannuttava. Merkityksellisyyden kokemus toimii omia valintoja, tavoitteita ja toimintaa ohjaavana voimana ja sitouttaa kokemusasiantuntijatoimintaan.

Turvallisuuden ja eettisyyden vuoksi on tärkeää ymmärtää kokemusasiantuntijuuden ulottuvuudet ja ottaa ne huomioon toiminnan järjestämisessä. Ryhmän kuin yksilöiden on annettava rauhassa kypsyä ja kasvaa sekä määritellä itse oma suuntaansa ja tavoitteensa. On tärkeää kuulla kokemusasiantuntijuuden alkuvaiheessa olevia, jolloin kokemuksille ei voida asettaa vaatimuksia tiedon yleistettävyydestä.

Edellytyksissä ei myöskään tulla koskaan täysin valmiiksi. Yksilön elämäntarina muuttuu ja hän voi saada uusia lastensuojeluun liittyviä kokemuksia toiminnan aikana. Asiantuntijuuden polulla voi tulla vastaan uusia rooleja ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Kokemukset osallisuudesta – kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta, osaamisesta ja pystyvyydestä ja ennen kaikkea merkityksellisyydestä – ovat tärkeitä kaikille. Siksi niitä tulee mahdollistaa mahdollisimman monelle lapselle, nuorelle ja aikuiselle.

Ratkaisevaa on tarjota erilaisia tapoja osallistua ja vaikuttaa, sekä turvata pysyviä rinnallakulkijoita tukemaan eri vaiheissa kokemusasiantuntijuuden polulla.

Tehtävä: Kokemusasiatuntijuuden neljä ulottuvuutta

Kirjaa kunkin ulottuvuuden viereen, mitä hankkeessanne aiotte konkreettisesti tehdä, jotta ulottuvuus on huomioitu. Kirjatkaa, kuka on asiasta vastuussa, ja huomioikaa millainen resurssi teillä on varattu toteutukselle.

YKSILÖKOKEMUS

Millaisia keinoja ja menetelmiä teillä on tukea elämäntarinan käsittelyä?

Millaisin keinoin mahdollistatte vertaisuuden kokemuksia hankkeenne aikana?

VERTAISUUS

Mitä, kuka, miten? Pyri konkretiaan!

ASIAANTUNTIJUUS

Millaisia tietoja, taitoja ja valmiuksia toiminnassa mukana olevat kokemusasiantuntijat voivat kehittää? Miten niiden kehittyminen todennetaan?

Millaisia vaikuttamismahdollisuuksia hankkeen kautta kokemusasiantuntijoille tarjoutuu?

VAIKUTTAMISEN MAHDOLLISUUS

RESURSSIT

Millaisia resursseja teillä on käytössänne?

Tarkistuslista: Kehittäjäryhmätoiminta

ENNEN RYHMÄN ALOITTAMISTA

Miten?

- Tila
- Tarjoilut
- Materiaalit, välineet
- Johdon tuki toiminnalle
- Rauha ja lupa tehdä työtä

Miksi?

- Visio, unelma tulevasta
- Tarve
- Tavoite

Mitä?

- Tehtävät
- Millainen ryhmä?

Kenelle?

- Kartoitamme verkostojen kautta toimintaan halukkaita henkilöitä.
- Tiedostamme minkälaista ryhmää olemme kokoamassa.
- Kokemusasiantuntijoiden matkakustannukset.
- Palkkiokäytännöt ovat selkeät sekä yhdenvertaiset.

Kuka?

- Ketkä vetävät ryhmää?
- Vetäjien työaika
- Ryhmän resurssit
- Miten ryhmä kutsutaan koolle?
- Miten ryhmäläiset ilmoittautuvat?

RYHMÄ ALOITTAÄ TOIMINNAN

- Tutustumme toiminnallisen työskentelyn kaareen.
- Luomme yhteistyösopimukset tai turvallisemman tilan pelisäännöt.
- Varmistumme turvallisuudesta ja luottamuksellisuudesta.
- Käytämme aikaa tutustumiseen ja ryhmäytymiseen.
- Luomme toiminnalle rakenteet: rutiinit luovat turvallisuutta.
- Kiinnitämme huomion ulkoisiin ja sisäisiin hyötyihin ja palkkioihin.
- Annamme ryhmäläisille aikaa ja tilaa sekä mahdollisuuden suunnitella tapaamisia.
- Sovimme yhdessä ryhmän viestintäkäytännöistä.

RYHMÄN PÄÄTTÄMINEN

- Ryhmän toiminnan lopettaminen ei saa tulla yllätyksenä ryhmäläisille.
- Lopettamisen käsittely pitää aloittaa hyvissä ajoin.
- Järjestetään loppujuhla!
- Miten ryhmäläiset voivat jakaa omaa asiantuntijuuttaan ryhmän jälkeen?

Kokemuspuheenvuoron pyytäminen

1. Tilaisuudesta viestiminen

- Kertokaa kokemusasiantuntijalle tilaisuuden luonteesta, koosta, kohderyhmästä ja osallistujista.
- Selittäkää, miten kokemustietoa hyödynnetään ja mitä tavoitteita puheenvuorolla tai työskentelyllä on.

2. Yhteinen suunnittelu

- Suunnitelkaa tilaisuus yhdessä, jotta molempien toiveet ja ajatukset vastaavat toisiaan. Miettikää, mikä olisi innostava tapa työskennellä: osallistava seminaaripuheenvuoro, ryhmätyöskentely tai webinaari.
- Varmistakaa, haluaako kokemusasiantuntija käydä puheenvuoron tai työskentelyn läpi ennen tilaisuutta.

3. Tarjotkaa tukea

- Varmistakaa, että puhuja saa tarpeeksi teknistä tukea ja tietoa. Kertokaa, mitä teknisiä laitteita tilaisuudessa on tai millä verkkoalustalla se toteutetaan.
- Varmistakaa, että kokemusasiantuntijalla on valmiudet toteuttaa sovittu puheenvuoro tai työskentely.
- Mikäli tilaisuus järjestetään paikan päällä, huolehtikaa matka- ja majoitusjärjestelyistä.

4. Sopimukset ja roolit

- Sopikaa etukäteen kokemusasiantuntijan rooli tilaisuudessa.
- Sopikaa yhteisistä pelisäännöistä yleisön ja mahdollisen median suhteen.
- Sopikaa palkkion maksamisesta ja osallistumistodistuksista. Huomioikaa myös etukäteisvalmisteluun käytetty aika.

5. Kunnioitus ja turvallisuus

- Jos ette ole itse paikalla, varmistakaa, että joku muu on nimetty kokemusasiantuntijan tueksi. Huolehtikaa, että hänet esitellään työryhmälle tai yleisölle.
- Suhtautukaa kunnioittavasti ja luottamuksellisesti kokemusasiantuntijan esille tuomaan kokemukseen.
- Varmistakaa, että hänelle on turvallinen tila, niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Pitäkää kiinni sovituista pelisäännöistä.
- Huolehtikaa, että kokemusasiantuntija on tasa-arvoisessa asemassa keskustelussa, saa puheenvuoroja, tulee kuulluksi ja kohdatuksi.

6. Palaute ja purku

- Varatkaa aikaa keskustelulle kokemusasiantuntijan kanssa tilaisuuden päätyttyä. Antakaa palautetta ja kiittäkää panostuksesta.
- Käykää tarvittaessa läpi tilaisuudessa esiin nousseet haasteet tai mieltä vaivaamaan jääneet asiat.

Muista ainakin nämä!

Valmistelu on tärkeää, joten käytä siihen hetki aikaa.

Ole kokemusasiantuntijan tukena.

Huolehdi sovitut asiat loppuun asti.

SOILA

SOSIAALISET INNOVAATIOT
LASTENSUOJELUSSA

SOILA, Sosiaaliset innovaatiot lastensuojelussa -koordinaatiohanke tukee sosiaalisten innovaatioiden syntymistä sekä lastensuojelun palveluiden uudistamista koko Manner-Suomessa.

SOILA-koordinaatiohankkeen toteuttajia ovat Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Lastensuojelun Keskusliitto sekä Pesäpuu ry.

SOILA on Euroopan sosiaalirahaston pluskauden (2021-2027) osarahoittama ja perustaa toimintansa yhteiskehittämiseen STM:n, ELY-keskusten sekä alueilla rahoitettavien Turvaverkkoja nuorten tulevaisuuteen -hankkeiden ja sidosryhmien kanssa.

SOILA-koordinaatiohanke 2024

Euroopan unionin
osarahoittama

LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO

